یەکێزیی ناوماڵی کورد: تێزێ چەواشەکارێکە!.. عدنان کریم

هەرێمی کوردستانی عێراق، بەهەموو ماناکان، لەجەرگەی قەیرانێکی سیاسیی هەمەلایەنەدا گیرساوەتەوە. قەیرانیك کە نە زەربەی خەڵکی کوردستان ئامادەن چیتر دەسبەکڵاوەکەیانەوە بگرن و هەموو ئاکامە ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانی دەسەڵاتداریی کلیپتۆکراتیی ئێستا قەبووڵ بکەن و نە دەسەڵاتدارێتیی ناوبراو ئەتوانێت بەهەمان شێواز درێژە بە حوکمڕانی بدات.

ئەم قەیرانە هەمەجەمسەرە ئاکام و لێکەوتەی هەمەجۆری بەدوای خۆیدا هێناوە. پردی ئاشتەوایی نێوان خەڵك و دەسەڵات بەتەواوی ڕووخاوە و هیچیەك لە بەڵێنەکانی دەسەڵات کارسازیەکیان نەماوە لەناو خەڵکدا و ئەوەی ئەمڕۆ بووە بە خودئاگاهیی گشتی و هەستی عەفەویی سەرتاسەری لەناو خەڵکدا ئەوەیە کە ئەم دوو جەمسەرەی کۆمەڵگا، خەڵك و دەسەڵات، تا هاتووە بەدوو ئاراستەی دژ و ناکۆك بەیەك گیرساونەتەوە و پەڕیوەتەوە بە بەرجەستەبوونەوەی هەرچی زیاتر لە چوارچێوەی دژبوون و ناکۆکیەکدایە کە ئەبێ لە ڕیشەوە چارەسەر وپێناسە بکرێتەوە. ئیتر ئەوە لەناو بەشێکی فراوانی خەڵکدا وەکوو گریمانەیەکی چەسپاوی لیهاتووە کە چیتر بواری پێکەوە ژیانی ئارەزوومەندانە لەنێوان ئەم دوو بەرەیەی کۆمەڵگای کوردستانیدا نەماوەتەوە مەگەر بەناجاری و تا ڕۆژی خۆی دێت.

ئەم قەیرانە کە لە ڕواڵەتدا بریتیە لە بنبەستی دەسەڵاتدارێتیی حکوومەتی هەرێم، بەڵام لەناوەڕۆکدا ئاوێنەیەکیشە بۆ نواندنی شکستی پرۆژەی سەرجەم بزووتنەوەی ناسیونالیستیی کورد وەکوو ڕوئیا و ئایدیۆلۆجی و ستراتیجیەکی سیاسی بەگشتی لە کوردستانی عێراق لەم قۆناغەدا.

بەو مانایە ئیتر تەفکرین و وردبوونەوە لەم قەیرانە تەنها وەکوو شکستی دەسەڵاتدارێتیی هاوپەیمانیی سەقەتیی پارتی و یەکێتی و گۆڕان، بەجیاوازیی پێگە و هێز و شێیری سیاسیانەوە لەدەسەڵات و کۆمەڵدا، مانایەکی نیە جگە لە بینینی نیوەی دیمەنە سیاسیەکە و ڕێگاش پاکئەکاتەوە بۆ هێز ولایەنگرانی شەرمنەکی تری ناو ڕەوتی نەتەوەیی کوردستان بۆ ئەوەی لەسەر کەلاوەی ماڵی داڕووخاوی ئەو سەکوچکەیە، جاریکی تر گیان بکاتەوە بەر لاشەی نیوەمردووی هەمان ستراتیژی و بزووتنەوە.

بەڵام سیماکانی ئەم قەیرانە لێرەدا دوایان نایات. لەوبەری شانە

سیاسیەکەی ئێستای هەرێمەوە نیوەکەی تری پێکهێنەری ئەم قەیرانە سەرەتاتکە ئەکات: غیابی پڕۆژەیەکی ئەلتەرناتیف کە ڕەنگدانەوەی ڕوئیا و ستراتیج وتێگەیشتن و ڕەتکردنەوەیەکی جەرایەتیی تەواوی سیستمی ٣٢ ساڵی دەسەڵاتدارێتیی ئەم تاقمە سیاسییە. بۆیە ئەمەی دواییان ڕێگەیەکی ترمان لە بەردەستدا نابێت جگە لەخولانەوە لەناو هەمان بازنە و لە باشترین حاڵەتدا بژاردەی چاکسازیی ئەم دەسەڵاتە یا پێکهاتەیەکی باشتر لە دەسەلاتی ئێستا بەڵام پێکهاتبێت لە هەمان تاقم و نموونە وبیچمی سیاسیی تەقلیدی و سواوی ناو بازنەی کوردایەتی.

بۆ تێوەچوون لەوەی پێشوو ڕێگەیەك لەبەردەستدا نیە جگە لە ناسینی ماك و ناوەڕۆکی قەیرانی ئێستا لە قووڵترین و بنەڕەتی ترین ئاستیدا. ڕیگەیەك کە دەست بخاتە سەر هۆکارە بنەڕەتییەکان و کاراکتەرە سەرەکییەکان و دۆزینەوەی ڕیگەکانی تێپەڕبوون لە دەسەڵاتی سی ساڵەی ڕابووردوو بۆ پایگا چینایەتی و ئایدیۆلۆجی و دەسەڵاتەکەیەوە بە ئاراستەی پرۆژەیەکی کوردستانیی نیشتیمانی کە بەسەرئاڵوگۆڕێکی ڕیشەیی و ڕادیکال لە مۆدێلی دەسەڵاتی سیاسییەوە دەستپیئەکات کە ڕەنگدانەوەی خواستی هاوڵاتیی کوردستانی بێت . دەسەڵاتێکی تر کە نەك لەسەر بناغەی نەتەوەیی و حیزبی و لەدرێژەی تەمەنی بزووتنەوەی کوردایەتی و حیزبەکانیدا بەڵکوو لە دابڕانێکی چینایەتی لەو دیدگا و ستراتیجی و تاقیکردنەوەیە و لە چوارچێوەی پێناسەکردنی کۆمەڵگا لەسەربناغەی مامەڵەکردن لەگەڵ خەڵکدا وەکوو هاوڵاتیی خاوەن ئەرك و ماف دامەزرابێت و ئەوە بکات بە سەرلەوحەی پێناسی خۆی.

ئەمڕۆ کوردستانی عێراق شانۆیەکە بۆ ململانێیەکی سیاسیی گەورە. ئەو ململانێیە گەرچی هێشتا لە قەوارەیەکی ڕۆشندا بەرجەستە نەبۆتەوە، لەناوەڕۆکدا ڕەمزەکە بۆ بەسەرچوونی سەردەمی هەژموونیی هێزگەلێکی تەقلیدی، سواو و ڕێگر لەبەردەم گەشەکردنی کۆمەڵ و هێزگەلێکی کۆمەڵایەتیی نوێ کە هەوڵئەدات بۆ کردنەوەی دەروازەی بەڕووی سەردەمێکی تر، لە ژینگەیەکی پڕ لە بەربەست و ئاڵۆزدا.

لەڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ بەدواوە کوردستانی عێراق پێیناوەتە قۆناغێکی نوێوە.

ئێستا ٣٢ ساڵی ڕەبەق بەسەر ئەو ئاڵوگۆڕە مێژووییەی وڵاتی ئەمەدا تێپەڕئەبێت. قۆناغێك کە هەڵبەز و دابەزی جۆراوجۆری بەخۆوە بینیوە.

ئاکامەکانی ڕاپەڕین سەرەتا بۆ دەسەڵاتدارێتیی بەرەی کوردستانی

گیرسایەوە کە هاوپەیمانییەکی نێوان کۆمەڵێک حیزب و ڕێکخراوی کوردستانی بوو کە دیارترین لایەنەکانی کە ڕۆڵی کاریگەریان لە ئاراستەکردنی سیاسەت و هەڵوێستەکانیدا ئەبینی بریتی بوون لە یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان. ئەم دەسەڵاتە بە سەرپەرشتیی ڕاستەوخۆی ئەمریکا و هاوپەیمانانی ئەو سەردەمە لەدایك بوو و دریژەی بە تەمەنی خۆی دا.

پاش قۆناغێکی پتر لە یەك ساڵ و لە ژێر ناوی هەڵبژاردن بۆ پەرلەمانی کوردستان دەسەڵاتی فیعلی لە ئایاری ١٩٩٢ بەدواوە کەوتە دەستی هاوپەیمانیی دووقۆڵیی یەکێتی و پارتی وەکوو سەرەکیترین و بەهێزترین دووجەمسەری ناو بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی لە کوردستاندا.

لەڕاستیشدا و سەرباری جیاوازی لەبواری پێشینە و مێژووی دوو هێزی ناوبراو، ئەوان لە ناوەڕۆکدا هەڵگری هەمان بیرو باوەڕ و ستراتیجی و سیاسی بوون. ئەوان، گەر لە قۆناغە جیاجیاکاندا بەیەکیشدا هەڵپژابن و کێشەکانیشیان گەیاندبێت بە ئاستی شەڕ و کوشتاری گەورە، بەڵام جگە لە کێشەی نفووز و دەسەڵات و پاوانخوازی، هیچیان خاوەنی پرۆژەیەکی نیشتیمانیی بنیاتنەر و ستراتیجیەك نەبوون کە بونیاتنانەوەی وگەشەپێدانی وڵات و دامەزراندنی سیستمێکی گەل پەسەند لەسەر بنەماکانی دیموکراتی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی و یەکسانی لە ماف وگوزەراندا بۆ هاوڵاتیی کوردستانی بکات بەچەقی ستراتیجیی خۆی. ئەوە خاڵی هاوبەشی بنەڕەتیی نێوان ئەو دوو هێزە بووە. بە پێچەوانەوە ئەوان لە قۆناغە جیاجیاکانی دەسەڵاتدارێتیاندا، چی پێکەوە و لەژێر دەسەڵاتی هاوبەشیاندا و چی لەسایەی دوو ئیدارەییدا، بەرهەمێکیان نەبووە جگە لە قۆرغکاری و هەژموونی کردن بەسەر دەسەڵات و زەوتکردنی سامانی گشتی و سەرکوتی هەر دەنگێکی نەیار و ڕەخنەگر لە سیستمی دەسەڵاتداریان و دابەشکردنی دەسەڵات و سامانی وڵات لەنێوان دوو حیزب و دوو بنەماڵەدا و بەکورتی سەپاندنی شێوازی هەرە تووندی چەوساندنەوە و تووند وتیژی و سەرکوت و شێوازی هەرە دواکەوتووی حوکمڕانی.

ئەم مۆدێلەی دەسەڵات نەك ڕەنگدانەوەی ئامانج و خواستی گەلی کورد نەبوو، بەڵکوو نموونەیەکی کەم وێنە بوو لە حوکمڕانیی سیاسی و کاریکاتێرێك بوو سەبارەت بە دیموکراسی و دەسەڵاتدارێتی.

ناوەڕۆکی دەسەڵاتدارێتی لە کوردستاندا بریتی بوو لە زەوتکردنی قووتی خەڵك و دابەشکردنی دەسەڵات بە شێوازی خێڵەکیانەی سەردەمە کۆنەکان لە نێوان دوو هێزی میلیشیاییدا کە بە زۆری سەرەنێزە و ئیستیغلالکردنی ستەمێکی نەتەوەیی کەموێنە کە لەلایەن ڕژێمی هار و فاشیستیی بەعسەوە بە چەند دەیە بەسەر کوردستاندا پیادەکرابوو.

لەسایەی ئەو شێوازە لە حوکمڕەوایی سیاسیدا، ئەمڕۆ کوردستان سەرتاخوار دابەش بووە بەسەر دووبەرەدا: بەرەی دەسەڵات و مشتێك کۆمپانیا و تاقمێکی پانوپۆڕی سەرمایەداری هەڵتۆقیوی پەنای هەردوو حیزب و بنەماڵە لە لایەك کە جگە لەدەسەڵاتداری ڕەهای وڵات، هەموو سامانی کوردستانیان لەژێر چنگدایە و لە بەرەی بەرانبەریشدا زۆرینەی خەڵکی کوردستان وەستاون کە نەك هیچ ڕۆڵێکیان نیە لەسیستمی دەسەڵاتدارێتیی سیاسیدا، بەڵکوو ئەناڵێنن بەدەست دەیان شێوازی هەژاری و کەمدەرامەتی و بێکاری و نەبوونی خزمەتگوزاریی کۆمەڵایەتی و سەرکوت و پەراوێزخستن و بەکورتی بێبەش لە کەمترین مافە ئابووری و سیاسییەکانیان.
ئەوەی سەرەوە سیمای سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئێستای هەرێمی کوردستانە لە سی ساڵی ڕابووردوودا و لە ئێستادا گەیشتووە بەئاستانەی قەیرانێکی گشتی کەسەرتاپای وڵاتی داگرتووە.
تا ساڵی ٢٠٠٣ وڕووخانی ڕژێمی دەسەڵاتداری بەعس قۆناغی زێڕینی ئەم دەسەڵاتە بوو. ئەوان لەو قۆناغەدا دەیانتوانی بە کەڵکوەرگرتن لە مانەوەی ڕژێمی بەغدا، کە دژە کوردبوون خەسڵەتێکی بنەڕەتیی بوو، خۆیان لەژێر دەمامکی کوردایەتی و ترساندنی خەڵکی کوردستان لە گەڕانەوەی فاشیزمی بەعس و جینۆساید بشارنەوە و خەڵکی کوردستان بەوە تەفرە بدەن. چەند ساڵی دواتریش بەهۆی تێوەگلانی دەسەڵاتی ناوەندیی عێراق لەکێشەی تیرۆریزم و شەڕی تایفی، ئەوان توانیان لەسایەی پشتیوانیی ئەمریکا و تۆقاندنی خەڵك و ناچارکردنیان بە بێدەنگی لەترسی تەشەنەکردنی تیرۆریزم بۆ هەرێم، سیاسەتە دژی خەڵکییەکانیان درێژە پێبدەن و خەڵك ناچار بکەن بەهەڵبژاردنی بێدەنگی لەسایەی هاوکێشە ئاڵۆزەکانی ئەو سەردەمەی عێراقدا و بەوجۆرە تووڕەیی خەڵك بەلای تردا ئاراستە بکەن.
ساڵانی دوای ٢٠١٤ و بەناوی سەربەخۆیی ئابووریەوە و لەسایەی هاتنە ناوەوەی ئابووری نەوت بەناو هاوکێشە سیاسیەکان لە هەرێمدا، و سەرقاڵیی بەغدا بە کێشەکانی ئیرهاب و تایفیەت و بنیاتنانەوەی دەسەڵاتی ناوەندی، دەسەڵاتدارێتیی هاوپەیمانی پارتی و یەکێتیی و دواتریش گۆڕان، توانیان بەهۆی داهاتی لەحیساب نەهاتووی نەوت و گەندەڵیی لەڕادەبەدەر، جێگە و پێگەی دەسەڵاتدارێتیی خۆیان بەهێزتر بکەن و لەهەمان کاتیشدا تەکانێکی تر بدەن بە چەواشەکاریی سیاسی و ئایدیۆلۆجی بەناوی سەربەخۆیی ئابووریەوە.
ئاکامەکانی سیاسەتی بەناو سەربەخۆیی ئابووری، کەشتێك نەبوو جگە لە گەورەترین هەڵمەت و پرۆسەی تاڵان و ڕاووڕووتی ئابووری لە مێژوودا بە هاوکاریی تورکیا و هەندێ کۆمپانیای بیانی، بوو بە هۆکارێك بۆ بەهێزبوونی توێژێکی ئۆلیگارشی- حیزبی لەلایەك و

وەرچەرخانێکی سیاسیش بەئاراستەی پەراوێزخستنی یەکێتیی نیشتیمانی لە دەسکەوتەکانی ئابووریی تاڵانیی نەوت و دەسەڵاتی سیاسی بە قازانجی پارتی بەهاوکاریی تورکیا.
بەڵام پێبەپێی ڕەوینەوەی کابووسی تیرۆریزم بەسەر بەغدا و جۆربوونەوەی دەسەڵاتی ناوەندی، هاوکێشەکە ڕۆژبەڕۆژ ل□ بەرانبەر دەسەڵاتدارانی هەرێمدا بەقازانجی ناوەند ئەشکایەوە. ئیتر کەڵکوەرگرتنی دەسەڵاتی هەرێم و شاگەشکەبوونی پارتی دیموکراتی کوردستان بە ئاشوبی تیرۆریزم لە عێراق و سەرقاڵیی تەواویی حکوومەتی ناوەند بەو کێشەیەوە بە کۆتایی گەیشت وئەوەش ئاڵوگۆڕێکی بەسەر هاوکێشەی ناوەند – هەرێمدا هێنا. حکوومەتی ناوەند بە سوودوەرگرتن لە لاوازیی پێگەی یەکێتی و پارتی لەناو خەڵکی کوردستان و ڕسوابوونی مۆدێلی میلیشیایی دەسەڵاتەکەیان و شکستی ئابڕووهێنەری شانۆگەریی ڕیفراندۆم، جڵەوی دەسپێشخەریی گرتەوە دەستی خۆی.
ڕەوتی لەخۆبایی بوون و سەرچڵیەکانی دەسەڵات لە هەرێمدا تووشی سیناریۆی تراجیدی – کۆمیدیی تەواو بوو و ئەڵقەی قەیرانەکانی بەتەواوی لەملی خۆیان و بەتایبەتی لەگەردنی پارتی ئاڵا وەکوو سووکان بەدەستی پرۆسەی بڕیارە سیاسی و ئابووریەکانی دەیەی پێشووی دەسەڵات لە کوردستاندا.
یەکێتیی گەرچی لەهەوڵێکی بێپەروادا بووە کە خۆی لە لێپرسراوەتیی شکست و قەیرانەکە دوور بگرێت، بەڵام لەهەوڵەکانیدا تووشی شکست هاتووە چونکە چی لە شانۆگەریی ڕسوای ڕیفراندۆم و چی لە پرۆسەی تاڵانیی بەناو ئابووریی سەربەخۆ و فایلی نەوتدا، هاوشانی پارتی، فووی کردۆتە ئاگری ئەو سیناریۆ دژی خەڵکیە گەرچی ڕۆڵی پاشکۆیەتیی پارتیشیان نمایش کردبێت.
لە ٣٠ ساڵی پێشوودا هیچکات بەئەندازەی ئەم بڕگە زەمەنیە ئەو دەرکە گشتیە نەخەمڵیوە لە ناو جەماوەری بەرینی خەڵکی کوردستاندا کە دەسەڵاتی سیاسیی ٣٠ ساڵە و توێژی ئۆلیگارشیی هاوپەیمانی بەسەرچاوەی هەموو نەهامەتیەکانی بزانێت و لەهەمان کاتیشدا تادێت بڕوای بە چاکسازیکردنی ئەم دەسەڵاتە نەمابێت.

یەکڕیزی لەگەڵ کێ و بۆ؟

بەرنامە سیاسی و ئابووریەکانی دەسەلات کە پارتی ئەندازیاری یەکەمی بوو و یەکێتی پاشکۆیەکی بێدەربەستی بوو، لە ئاسمانەوە بۆ ئەوان دانەبەزیبوو. ئەو بەرنامانە لەسەر بنەمای بەرژەوەندیی حیزبی، بنەماڵەیی، سیاسی و چینایەتی وزۆر بە وردی دیزان و فۆرمۆلە

کرابوون. لە پرۆسەی ٣٢ ساڵی دەسەڵاتدارێتیی ناوبراو لە هەرێمدا و بگرە بەهۆی ئەو مۆدێلە دەسەڵاتەوە، ئاڵوگۆڕ و وەرچەرخانی قووڵی چینایەتی و کۆمەڵایەتی و سیاسی بەسەر پێکهاتەی کۆمەڵگای کوردستاندا هاتوون. گاپ و قەڵشتی چینایەتی هیچکات بەو ئەندازەیە قەبە نەبووە. مەگەر لە سەردەمی ڕژێمی بەعسدا دەزگای دەسەڵات و حوکمڕانی بەم ئەندازەیە لە بەرانبەر و دژ بە خەڵك بووبێت. جگە لە سەردەمی میرنشینەکانی سێسەدساڵە لەمەوبەر، هیچکات لە کوردستان و عێراقیشدا دەسەڵات و حوکمڕانیی سیاسیی بەو ئەندازەیە مەرکی خەڵکی و خێزانیان بەخۆوە نەگرتووە.
لە بەرانبەر ئەو هەموو دیمەنانەی مۆدێلی حوکمڕانیدا، دەسەڵات وەکوو پێشەی هەموو هێز و کۆتلە نەتەوەییە داخراوەکانی سەردەمە بەسەرچووەکان و بە ژیانکردنەوە بەبەری لاشەی نیوەگیانی ئەم قەوارە یەدا، حیزب و ئایدیۆلۆجیستەکانی هەمیشە لە هەوڵی ئاراستەکردنی بیری خەڵکدان بە ئاراستەی دەرەکی: حکوومەتی ناوەند، مێژووی پڕ چەوسانەوەی میللەتەکەمان و نەچەمانەوە لە ئاستی پلانی نەیار و دوژمنەکان و دەیان داستانی هەڵبەستراوی لەو قوماشە.
ئەوە لە کاتێکدایە ئەو کاتەی کە ئەمان لە ١٩٩١ بەدواوە دەسەڵاتیان لە غەفڵەتێکی مێژوویدا کەوتە دەست، ئەم دەسەڵاتدارانەی ئەمڕۆی عێراق لە هیچ کونەکەوە دیارنەبوون و بگرە لە تاروگەکاندا کەوتبوون و هاوکار و هاوپەیمانی خۆیان بوون. لە دوای لەناوچوونی ڕژێمی پێشووەوە، خەڵکی هەرێم لە لایەن هیچ هێز و دەوڵەتێکەوە و بەهۆی کوردبوونەوە ئەزیەت و ئازار نەدراون بگرە دەسەڵاتدارانی هەرێم بەناوی کوردایەتییەوە بەغداشیان دادەدۆشی و ئاگری دووبەرەکی تایفی و تەنانەت تیرۆریشیان لەوێ خۆشئەکرد و تاقمی دەسەڵاتداری ناوەند هاوپەیمانی پلەیەکی هێزەکانی کوردایەتی بوون. دەسەڵاتدارانی بەغدا و هەریم پێکەوە بناغەکانی عێراقی نوێیان پێکەوە لەحیم کردەوە و دەستووریان بۆ داڕشت.
لەمڕۆدا پرسی کورد و چەوسانەوەی نەتەوەیی سەکۆ و پاڵنەری ئەکتی سیاسیی خەڵکی کوردستان نییە چونکە بەهۆی کوردبوونیانەوە لە لایەن ڕژێمی ناوەندییەوە ناچەوسێنرێنەوە. فووکردنی هەمیشەیی دەسەڵاتی فەرمانڕەوای هەرێم لە گیانی دوژمنایەتی و کینەی نەتەوەیی تەنها یەك ئامانجی لە پشتەوەیە: پەردەدان بەسەر ئەو هەموو ستەمکاری و ئەو مۆدێلە سیاسییەی ژێر دەسەڵاتی خۆیان کە هۆکار و لایەنی یەکەمی چەوسانەوەی هاوڵاتیی کورد و ڕێگری یەکەمی بەردەم گەشەکردن و پێشکەوتنی کۆمەڵگای کوردیە. دەسەڵات بە گوتاری ناسیونالیستی و تێزی یەکڕیزی ناوماڵی کورد ئەیەوێت ئاراستەی خەباتی ئەم قۆناغەی خەڵك بگۆڕێت بۆ ئاراستەیەکی تر و خۆی لە لێپرسراوێتیی گەورەی

مێژویی شکستەکانی و ئەو ماڵوێرانیە بدزێتەوە کە بەسەر ئەم وڵاتەیدا هێناوە.

پاڵپێوەنەر و ماتۆڕەکانی پشتی خەباتی خەڵکی کوردستان بریتین لەدەیان کێشەی وەکوو کۆچی سەدان هەزاریی و سەرهەڵگرتنی لاوان، گرانی، هەژاری، کاری مناڵان، گەندەڵی لەڕادەبەدەر، خزمەتگوزاریی خەستەخانە و قوتابخانە و پەروەردە و خوێندنی باڵا، ئیدارەی دواکەوتوو و بیرۆکراتیەت، سەرکوتی ئازادی و ناڕەزاییەتیەکان و ...... کە ئەندازیاری هەموو ئەوانە دەسەڵاتێکە بە ناو و نیشان و پێگەی دیار و ئاشکراوە کە هێزەکانی دوێنەی شاخ و دەسەڵاتدارەکانی ئەمڕۆی کوردستانن کە بوونە بە جێی نەفرەتی گشتیی خەڵك.

یەکێك لە پێناسەکانی سیستمی سیاسی و چینایەتیی ئەمڕۆی دەسەڵاتدار لە کوردستاندا بەهەموو خەسلەتە چەوسێنەر و دژە دیموکراتی و بێگانەیی لەگەڵ سادەترین مۆدێلی دەسەڵات و حوکمڕانیدا، بریتیە لە خەسڵەت و ناونیشانی کوردیی ئەم قەوارە و دەسەڵات و پێکهاتەیە.

ستەم و چەوسانەوە و هەژاری و باری قورسی گوزەران و داڕمانی کەرتەکانی خزمەتگوزاری لەهەریمدا، هۆیەکەی ناگەڕێتەوە بۆ کوردبوونی دانیشتوانی هەرێم و ستەمێکی دەرەکی چونکە ئەوە دەرد و چارەنووسی هەموو کوردێك نیە بەڵکوو چینی دەسەڵاتدار و هاوپەیمانەکانی، کە ئەوانیش هەر کوردن، لە بارودۆخ و ئاستێکی گوزەرانی شاهانەدا ژیان بەسەرئەبەن و هەر ئەوانیش هۆکار و بەڕێوەبەری ستەم و چەوسانەوەی بەشەکەی تری کوردن کە زۆرایەتین لە کۆمەڵگادا.

هەموو ناوەڕۆکی چەواشەکارانەی ئایدیۆلۆجیی ناسیونالیستیی دەسەڵات و سەرجەم ناڕازیانی دەرەوەی دەسەڵاتیش کە گیرۆدەی هەمان داوی ئایدیۆلۆجین، بریتیە لە هاشاکردن و شاردنەوەی ئەو خەسڵەتەی سیستمی سیاسی و کۆمەڵایەتیی باوی هەرێمی کوردستان و دۆزینەوەی دوژمنێکی دەرەکی بۆ پاساوهێنانەوە بۆ شکستی ڕسوابووی پرۆژەی سی ساڵەی دەسەڵاتی ئێستا و لە پشتی ئەویشەوە نەزۆکیی ئایدیۆلۆجیای ناسیونالیستیی کوردی.

هەرچەن بەعس وەکوو قەوارەیەکی قەومیی عروبی توانی بەبەنجکردنی خەڵکی عەرەبی عەراق بە ژەهری عروبە، عەرشی دیکتاتۆریەتی خۆی و ماشینی کوشتاری هەمان خەڵکی عەرەب بۆ سی ساڵ ڕاگرێت، پارتی و هاوجنسە کوردیەکانیشی بەهەمان ئومێد ئەیانەوێت بە هەمان شێواز ئاشی چەوسانەوە و سەرکوت لە کوردستاندا لەژێر ڕەشماڵی داڕزاوی یەکڕەنگی و یەکدەنگی و یەکچارەنووسیی هەموو کورددا درێژە پێبدەن و ئەم قەیرانەی ئێستا لەسەر لاشەی قوربانیەکانیان، کەهەمان هاوواڵاتیی کوردی ئەم هەرێمەن، تێپەڕێنن.

هەرچەن کەس سەرزەنشتی عەرەبەکی عێراقی و سووری و لیبی و سوودانی ناکات کە بەچی لە دژی دەسەڵاتدارانی عەرەبی عێراق و سوریا و لیبیا و سوودان ڕاپەڕین و شۆڕشیان بەرپائەکرد، هەر بەپێش ئەبێ هاووڵاتیی کوردی هەرێمی کوردستان باش لەو ڕاستیە تێبگات کە ئەڵقەی ناوەندیی سیاسەت کردن بەگشتیی و داهاتووی هەرێم لەگرەوی تێگەیشتن لەو هاوکێشە سادەیەدایە کە : کێشەی ئێمەی هاووڵاتی و گەلی کورد لەم سەرزەمینە دیاریکراوەدا لەگەڵ دەسەڵاتێکی ڕاستەقینەی کوردیدایە. ئەو خاڵە هاوبەشە باریکەی نێوان ستەمکەر و ستەملێکراو لە کوردستاندا، کە شوناسی کوردبوونە، نابێ ئەو هەموو ستەم و مێژووی پڕ لەچەرمەسەری و چەوسانەوەیە بشارێتەوە کە زیاتر لە سی ساڵە بەدەستی ئەم بزووتنەوە و هێز و دەسەڵاتەوە چێشتوومانە.

لەمەڕەدا دوایین چەکی ژەنگاویی ئەم کۆتە نەخۆشەی ئەم هەرێمە و دەسەڵات بریتیە لە دەمەزەردکردنی تەزی سواوی ئایدیۆلۆجیی یەکڕیزیی ناوماڵی کورد لەپێناوی بەرگری لە قەوارەی هەرێم.

گرێیەکی ئەم پرسە لەوەدا خۆی ئەنوێنێت کە زۆرێك لە ڕۆشنبیران و نوخبەی سیاسی لە بازنەکانی دەرەوەی دەسەڵات و حیزبە هاوپەیمانەکانیدا، لە بەرانبەر قەیرانی دوایی دەسەڵاتدا، ئەم تەزە دەمەزەرد ئەکەن و شەوەژ بانگەشەی بۆ ئەکەن. ئەم تەزە ژەهراویە، سەرچاوە و نیەتەکەی نائاگایی یا ساویلکەیی فکری بێت، یەك ئەنجامی لێئەکەوێتەوە بەتایبەتی لە سایەی تەرازووی هێز لە ئێستای هەرێمدا: هەڵدانی پەتی ڕزگاربوون بە دەسەڵاتێك کە سەرباری ئەو هەموو قەیرانە قووڵانەی کە خۆی خوڵقاندوویەتی ئامادەیی ئەوەی تیا نیە یەك هەنگاو لە سیاسەتی سی ساڵەی پێشووی پاشگەز بێتەوە کە جگە لەماڵوێرانی هیچی تری بۆ هاوڵاتیی ئەم هەرێمە بەدیار نەهێناوە.

پووچەڵکردنەوە و ڕەخنەکردن و ناکامکردنەوەی ئەم تەزە وئەو عەقڵیەتەی بەرهەمی دەنێت و بەرگری لەئەکات، بەشێکی دانەبڕاو و دیوەکی تری ئەرك و لەپرساوەتیی مێژوویی فۆرمەلەکردن و ساغکردنەوەی پرۆژەیەکی نیشتیمانیی- ئازادیخواز و عەدالەتخوازە لە ئێستادا.

ئەوانەی شەو و ڕۆژ تەپڵی یەکدەنگی و یەکڕیزیی ناو ماڵی کورد لێئەدەن، هەر نیەتێکیان هەبێت، ئاو ئەکەنە ئاشی ئەم دەسەڵاتەی کە نموونەی لە ستەمکاری لە مرۆڤی کورد کەمە لە مێژووی هاوچەرخدا.

دووبارەکردنەوەی سادەیی سیاسیی چەند جارە لە مێژوودا تراجیدیی گەورە بەدوای خۆیدا دەنێت و لە ئێستادا بیرەکەی یەکدەنگیی ناوماڵی کورد ، یەکدەنگیەك کە جێی پێشوازیی ئەم ستەمکارانەی

دونیای هاوچەرخی ئێمەیە و ئەوان ئەکاتەوە بە بڕیاردەری
داهاتووشمان، بۆی هەیە کارەساتێکی مێژوویی تر بەرهەم بهێنێت.
تێزی یەکڕیزیی ناوماڵی کورد تێزێکی ناواقیعیە و بەکردەوە سەرنج
لەسەر کێشە ڕاستەقینەکان و بەرهەمهێنەرانی ئەم کێشە و
ستەمکاریانە لائەدات وئەیەوێت ئاراستەی ناڕەزایەتیی قووڵی خەڵک
لەدەسەڵاتی کوردیەوە بگوێزێتەوە بۆ دوژمن و نەیارێکی نادیار.
جگە لەوەش ئەو ئاراستە سیاسیەی کە بانگەشە بۆ ئەو گوتارە ئەکات
سەرنجی خەڵك دوورئەخاتەوە لەسەر ڕێچکە دروستەکان کە دەمانبەنەوە
سەر شاڕێ دروستەکە بۆ خوێندنەوەیەکی واقیعی بۆ کێشە
ستراتیجیەکانی ئەمڕۆمان و فۆرمۆلەکردنی پرۆژەیەکی ستراتیجیی
شۆڕشگێڕ کە ئەرکی سەرەکیی ئەم قۆناغەیە.

ئابی 2023